

Ladislav Vrchovský

STATEK

Strhující příběh podle
skutečných událostí

O TOUZE UCHRÁNIT
VLASTNÍ MAJETEK

Ladislav Vrchovský

STATEK

strhující příběh
podle skutečných událostí

*Věnováno všem, kteří chrání
a spravují svůj majetek nejen
ke své radosti a svému prospěchu.*

PROLOG

Opavské Slezsko. O zdejší území se v historii bojovalo nesčetněkrát. Nejprve se o ně svářila česká a polská knížata, později se již jako jedna z nejlépe prosperujících oblastí Habsburské monarchie stalo cílem pruské invaze. Když rakouská císařovna Marie Terezie prohrála válku s Pruskem, byla to na samém počátku její vlády obrovská rána. Říše, kterou první žena na českém trůně zdělila po milovaném otci Karlu VI., přišla o rozsáhlá území Kladska a Slezska.

Pod velkým ořešákem v parku barokního zámku v Kravařích, kde Marie společně se svou vnučkou Charlottou přenocovala při cestě podél nových hranic, se císařovna rozplakala. Teprve pohled na nádherný kraj, o který přišla v důsledku vojenské prohry, ji dohnal k slzám. Rakousku zůstala jen část území v podhůří Jeseníků a severních Beskyd.

Uplynulo jedno sto devadesát šest let. Pod velkým ořešákem, pod kterým kdysi plakala rakouská císařovna, si utírá slzy Věra Zíková, manželka Miloše Zíky, majitele štítinského statku zvaného Zíkův dvůr. Loučí se s krajem, ze kterého celá její rodina musí odjet a zanechat tam včetně statku téměř celý svůj majetek, zabavený hitlerovským Německem. Zíkův dvůr je původním majitelům vrácen poté, co Hitlerem rozpoutaná druhá světová válka končí v roce 1945 porážkou Německa.

Z poválečných ruin Zíkovi vzkřísí během tří let znovu prosperující statek.

Pod velkým ořešákem v Kravařích v létě roku 1950 pláče Věra Zíková podruhé. Tentokrát proto, že téměř veškerý majetek rodu Zíků zabavuje po únoru 1948 komunistický československý stát.

Zpět do rukou původních majitelů se jejich dvůr vrací v podobě socialistických ruin v roce 1993, po československé sametové revoluci. A přestože v České republice už vládne tři roky nový demokratický režim, Zíkovi musí o svůj historický majetek potřeť velmi tvrdě bojovat.

ČÁST 1

**ZROZENÍ
DYNASTIE
ZÍKŮ**

Narození Františka

František Zíka mladší, narozený 2. prosince 1869, byl nejstarším ze čtyř dětí narozených v rodině Zíkových z Dobré Vody u Pacova. Tam rod Zíků svobodně hospodařil na selské, původně rychtářské usedlosti, které se říkalo U Ťoukalů. Později byla označována jako grunt číslo 1.

Františkův dědeček, v křestním listě uvedený pod jménem František Zýka, se na grunt č. 1 přiženil jako syn Tomáše Zýky z Vintířova, když si v roce 1868 vzal za ženu Kateřinu Plášilovou vulgo Ťoukalovou. Jeden z Františkových předků byl hajným v panském lese. Někde tam začíná rodová linie slezské dynastie Zíků, v jejichž žilách dodnes koluje selská a myslivecká krev.

Tři mladší sourozenci, Petronila, Marie a Jan, Františkova stejnojmenného otce Zíku nezlobili tolik, jako prvorozený syn. Kdyby byl ale otec Zíka schopen podívat se sám na sebe, nemohl by se na svého Františka zlobit, protože by viděl sám sebe v dětských letech. František podědil všechny dobré otcovy vlastnosti: nezměrnou pracovitost a naprostou neschopnost zahálet. Měl pevnou vůli, která by se u oslů nazývala tvrdohlavostí, jenže František nebyl žádný osel, ale velmi nadaný chlapec. A také měl ve srovnání se sourozenci nejbliž ke všem zvířatům, a že se jich na statku vyskytovalo opravdu hodně.

Ve dvou letech si hrál se štěňaty fenky Nely, obývající s psi rodinkou velkou boudu na dvoře statku. Když bylo její čtyřčlenné potomstvo ještě úplně maličké a štěňátka nedokázala vylézt z boudy ven, Nela vrčela na každého, kdo se k boudě přiblížil, s výjimkou Františka. Ten si jako jediný mohl v její přítomnosti sáhnout na maličké psy tvorečky. Čím byl František větší, tím větší byli i jeho zvířecí oblíbenci, napřed telata, pak hřibata, mezitím malí čuníci. K selatům mu však matka chodit zakazovala, protože se při hrách s nimi vždycky zašpinil víc než při dovádění s jinými druhy jejich domácí živočišné říše.

Oba rodiče několikrát ze skrytu pozorovali svého prvorozeného syna při jeho hrátkách se zvířectvem, a otec Zíka jednou prohlásil: „Roste z něho hospodář.“ Když slavili Františkovy šesté narozeniny, byl už naprosto přesvědčen, že má dědice, kterému jednou může svůj statek bez obav svěřit.

Jednoho slunečného letního dne vzal otec malého Františka na procházku. Vyšli na menší návrší, odkud byl široký rozhled po krajině v okolí Dobré Vody.

„Vidíš tamhle to stádo krav?“ zeptal se chlapce.

„Ano, vidím.“

„Tu pastvinu jsem koupil a dal jsem jí jméno. Jestlipak uhádneš, jak se to místo teď jmenuje?“

„Já nevím,“ zazněla další, rozpačitá a skoro až stydlivá odpověď.

Otec pohladil syna po vlasech: „Ani to zatím vědět nemůžeš, ví to jen maminka a já. Ale teď ti to tajemství prozradím. Spolu s maminkou jsme to místo nazvali Františkova pastvina. Protože jednou, až já umřu, ji zdědíš ty a budou se na ní pást tvoje kravičky se svými telátky.“

„A kdy umřeš?“ ptal se malý František.

„Ty bys chtěl, abych už umřel?“ s úsměvem položil otázku otec synovi.

Chlapec objal tatínka kolem krku a vrtěl hlavou, že ne.

„Neboj se, tak brzy to doufám ještě nebude.“

Sešli po mírně se svažující cestě skrz malý lesík k ohradě, ve které se pásly ovce. Malé stádo hlídal ovčácký pes Brok. „Broku, Broku,“ volal na psa malý František. Brok přiběhl, vrtěl ocasem a kroužil kolem příchozích. „Vidíš, považuje nás za svoje stádo. Každý dobrý ovčácký pes běhá pořád kolem dokola oveček, které hlídá, a chrání je před nebezpečím.“

„Před jakým nebezpečím?“

„Třeba před vlkem, kdyby náhodou přišel. Ale tady u nás žádní vlci nejsou.“

Prošli se ještě kolem pole se vzrostlým obilím, František ukázal synovi zrníčka a vyprávěl, jak se z nich vyrobí mouka, ze které maminka upeče sladké koláče, napili se čisté vody ze studánky, u které stál hrneček pro kolemjdoucí, a kolem výběhu prasat, kde už pobíhala vzrostlá selata, se vrátili domů. „Všechno to, co jsme dnes viděli, bude jednou tvoje,“ řekl otec synovi.

Německá Opava

Na opavském Dolním náměstí se rozléhal hlasitý zpěv německé vánoční písně. „O du fröhliche, o du selige, gnadenbringende Weihnachtszeit, Welt ging verloren, Christ ist geboren, freue, freue dich, o Christenheit,“ znělo zvučně z hrdla Konrada Altmana, jednoho ze zakladatelů opavského německého tělovýchovného spolku Deutscher Turnverein, i z dokořán otevřených úst jeho ženy Ilse, která stála vedle něho zahalená do vlněného plédu s rukama sepjatýma na vzdutém bříše.

Když koleda utichla, přistoupil k manželům Altmanovým předseda nacionálního spolku Schutzverein Rudolf Ehrman: „Ilse, sluší ti to,“ pronesl s pohledem upřeným na její mateřské břicho. „Kdy se to má narodit?“

„Ještě před vánočními svátky, vlastně to může být už někdy v příštím týdnu,“ odpověděla Ilse.

„Doufám, že to bude syn,“ poplácal Ehrman Altmana po rameni. „Potřebujeme teď hodně synů německého národa. Češi zvedají hlavu. Mám další zprávy z Říšské rady z Vídně. Nějaký český poslanec z Prahy si stěžoval na útlak ze strany německého obyvatelstva žijícího na severu Čech, kdesi v kraji kolem České Lípy. Zcela jistě se brzy ozvou i nějací Češi z našeho Slezska tady pod Pradědem. Ještě že v Opavě mám v rukou jak místní radnici, tak většinu obchodů, ve kterých se prodává jen naše německé zboží. Vidíte ty stánky kolem náměstí? Jenom

naši lidé! Žádní Češi, žádní Poláci, akorát támhle v rohu prodává německý Žid svoje košer klobásy a košer šnaps. Má to všechno hodně dobré, tak proč ne. Přiznám se vám, musel jsem ten jeho prodej na našem předvánočním shromáždění hodně těžko vybojovat.“

„Nepovídej? A proti komu?“ ptal se Altman.

„Slyšeli jste určitě o našem rytíři Georgu von Schönererovi. Je také poslancem ve vídeňské Říšské radě. Právě on se zaměřuje na Židy, a bůhvíjak se dozvěděl, že jsme na loňském předvánočním trhu, právě takovém, na jakém stojíme dnes, měli tenhle židovský stánek. Schönerer mi napsal dopis, oficiální, na adresu našeho spolku, že něco takového je naprosto nepřijatelné a že doufá, že se to nebude už nikdy opakovat. Ať si ty svoje věci prodávají mezi sebou, jak chtějí, ale nám to židovské svinstvo pod nos nikdo strkat nebude!“

„Správně, správně,“ přitakal Altman. „Tak se na ně musí. Jinak by nám přerostli přes hlavu.“

„Nepřerostou, Konrad, nepřerostou, když se každý německý muž bude starat o svou ženu tak, jak to děláš očividně ty sám,“ uhnul Ehrman pohledem opět k břichu Altmanovy ženy. „Pojďte, napijeme se na zdraví vašeho přicházejícího potomka.“ A vykročil směrem k jedinému židovskému stánku na náměstí.

Jihočeský Rotschild

Malá vesnice Dobrá Voda leží přibližně deset kilometrů jihozápadně od Pacova, tři kilometry jižně od hradu a stejnojmenné obce Kámen. Je sice položena na okraji Českomoravské vysočiny, ale ráz krajiny je spíše jihočeský, s mírně svažitými loukami, menšími lesíky i většími lesy, a mezi nimi v mělkých údolích se obloha odráží v klidné hladině malých rybníků. Vesnice vyrostla u pramene, ke kterému se váže pověst o léčivé vodě, proto leží vzdálená od silnice i železnice, jediná

přístupová cesta vede právě z obce Kámen a byla postavena až v době první světové války. Většina místních obyvatel tenkrát hospodařila na menších nebo větších zemědělských usedlostech, z nichž největší patřila právě Františku Zíkovi.

Ne nadarmo se sedláku Zíkovi mezi lidmi říkalo Rotschild. Byl pověstný jak svou šetrností, tak velmi zdařilým chovem hovězího dobytka. Ve velké úctě ho měla většina obyvatel Dobré Vody u Pacova, kde usedlost rodiny Zíkových vévodila všem ostatním místním hospodářstvím.

„Koně ať si pěstují furianti, to není nic pro sedláka. Každoročně musíš prodat alespoň jeden pár silných volů, rozumíš? A získané peníze vložíš zpátky do hospodářství,“ kladl Zíka při každé příležitosti na srdce svému prvorozenému synu Františkovi. Kdyby mu však mohl vidět do myšlenek, věděl by s jistotou to, co zatím jen tušil: jeho první syn vůbec nechtěl sedlačit jako otec. Chtěl studovat, a nejlépe ve Vídni.

Německá výchova

„Podívej se skrz dalekohled,“ podával Konrad Altman svému synu Kurtovi hnědou brašnu s přístrojem, skrze nějž mohl šestiletý chlapec vidět do údolí pod horou Praděd, jako by měl všechno na dosah.

„Tohle je země tvých předků. Tam dole se narodil tvůj pradědeček, také dědeček, tam jsem se v Troppau narodil já i ty. Ten potok, kolem něhož jsme šli sem nahoru až na vrchol nejvyšší hory Jeseníků, kde právě stojíš, se jmenuje Oppa. Jak teče z hor dolů, stává se z něho velická řeka. A podle téhle řeky, která protéká naším městem a kolem jejíchž pramenů jsme před chvílí šli, se jmenuje i město Troppau. Oppa má ještě jeden z hlavních přítoků podobného jména – Goldoppa. Ta se do Oppy vlévá u Jägerndorfu. Kousek od domu, kde bydlí tvůj strýc Hermann. Vzpomínáš, u toho soutoku jsme už spolu byli.“

Chlapec jen mlčky přikývl hlavou a dalekohledem dál pozoroval krajinu pod sebou.

„Češi by ty řeky chtěli přejmenovat na Opavu a Opavici, a Jägerndorfu by chtěli říkat Krnov. Což o to, ať si mezi sebou říkají, co chtějí, ale v mapách, a to si pamatuj, musí zůstat Oppa, Goldoppa a Jägerndorf a Troppau. Ta země je naše. Až budeš dospělý a budeš mít vlastní děti, zavedeš je sem stejně jako já, kterého sem poprvé přivedl tvůj dědeček. A povíš jim všechno přesně tak, jak já to teď povídal tobě. Budeš si to pamatovat?“

Chlapec opět jen mlčky přikývl hlavou. Když se vrátili domů, musel Kurt všechno převyprávět matce. Dostal za to sladkou odměnu v podobě jablkového štrúdlu s rozinkami. Ten miloval nejvíc ze všeho, co sladkého kdy jeho matka pekla.

I malý František Zíka si v Dobré Vodě téměř ve stejné chvíli pochutnával na jablkovém štrúdlu od maminky. S jediným rozdílem: v tom jeho byly ještě kousky vlašských ořechů z velkého ořešáku, který rostl na dvoře statku Zíkových. Ani jeden z chlapců netušil, že už se pomalu blíží jejich osudové setkání.

Ve škole

Ředitel školy v Kameni, větší obci, která byla od Dobré Vody vzdálena necelé tři kilometry, zahájil hodinu dějepisu otázkou: „Kdo z vás ví, které země spadají pod vládu císaře Františka Josefa? Kdo to ví?“

František se přihlásil jako první: „Prosím, jsou to Čechy, Bukovina, Korutany, Kraňsko, Dalmácie, Halič, Rakouské přímoří, Dolní Rakousy, Morava, Salcbursko, Slezsko, Štýrsko, Tyrolsko, Horní Rakousy, Vorarlbersko, Uhersko se svými državami, Chorvatsko-Slavonsko, Bosna a Hercegovina.“

„Výborně, vidím, že ses to naučil nazpaměť přesně podle seznamu, který jsem vám dal opsat z tabule,“ pochválil učitel

chlapce a rozhlédl se dále po třídě: „Ještě někdo další?“ Zvedlo se několik rukou, žáci byli postupně všichni vyvoláni, ale žádný z nich neodříkal kompletní seznam zemí Rakousko-Uherska tak plynule a s takovou jistotou jako František, který však v té chvíli vůbec netušil, že jednou všechny ty země spatří na vlastní oči a že ve slezské Opavě prožije velkou a také závěrečnou část svého života.

Císař a nacionalismus

„Co máte dnes na srdci?“ zahájil císař pravidelnou audienci předsedy vlády a zároveň ministra vnitra hraběte Thun-Hohensteina. „Vaše císařské Veličenstvo, tentokrát přicházím velmi znepokojen. Mám na srdci velmi závažnou věc. Zajisté vám není neznámé jméno Georg Schönerer.“

„To jméno už jsem slyšel. Je to myslím syn stavitele železnic Schönerera, a v loňském roce byl odsouzen za výtržnost.“

„Ano. Moji lidé z ministerstva vnitra zjistili, že tento Georg Schönerer je otcem myšlenky připojení příhraničních alpských a českých německojazyčných území k Německu. Týká se to třeba i části Opavského Slezska. Je velmi agilní i mezi tamními německými nacionalisty.“

„Mluvíme stále o tom stejném člověku, kterému jsem v loňském roce odňal šlechtický titul poté, co byl soudem shledán vinným za napadení redakce vídeňského deníku Neues Wiener Tagblatt? Takže ten hulvát je ke všemu ještě německým nacionalistou?“

„Schönererovi proněmecky orientovaní nacionálové už vydali řadu protiliberálních, protisocialistických, protikatolických, ale hlavně protihabsburských prohlášení. Ale hlasitě brojí i proti Židům.“

„Proč se to dozvídám až teď? A vůbec, proč s tím chodíte za mnou? To nemáte jako ministr vnitra dost nástrojů k tomu,

abyste s nimi zatočil? Všechny ty nacionalisty a anarchisty, a teď mám na mysli nejen německé, ale i české, srbské, italské, prostě všechny si vezměte na mušku. Musíme se jich zbavit, jinak nám rozbijí celou naši říši! Zainteresujte v té věci noviny. Jen musíte pohlídat, aby na císařský dvůr ani na vlády nepadl ani stín podezření z ovlivňování novinářů. Jasně?“

„Rozumím, Vaše Veličenstvo.“

Narození Sáry Quittnerové

Rodina továrníka Quittnera patřila v posledním desetiletí devatenáctého století k těm nejváženějším v Opavě. Opava byla tehdy v podstatě německým městem, ve kterém nebyla jediná škola bez němčiny jako hlavního vyučovacího jazyka. I celé vedení města bylo německé, od primátora až po posledního člena městské rady. Přes to všechno se komunita opavských Židů, ke které Quittnerova rodina patřila jak národností, tak vyznáním, cítila dobře a zcela bezpečně.

„Co to čteš?“ naklonil se Maxmilián Quittner přes rameno své ženy. „Ukaž,“ zavřel knihu, kterou právě četla, aby viděl na její titul na obálce. „Maupassant? Ty čteš knihu toho potrhleho francouzského pisálka?“

„Maupassant není žádný potrhlý francouzský pisálek, naopak, je to vážený francouzský spisovatel,“ odporovala Rachel Quittnerová.

„Ty si čti, co chceš, ale naše děti veď k četbě německých pohádek, a až trochu vyrostou, tak k četbě německých klasiků. Žijeme sice v Rakousku-Uhersku, ale v Opavě běží život stejně, jako by naše továrna a náš dům stály někde v Německu. Pravda, nejsme Němci, jsme Židé, ale němečtí Židé, a je třeba dělat všechno pro to, aby nás také tak všichni vnímali. Malá Sára půjde letos do školy a já chci, aby se v té německé škole cítila jako mezi svými.“

Němčina

„Teď vám povím, kolika řečmi se v našem císařství mluví,“ pokračoval Františkův učitel v další vyučovací hodině. „Němčinu můžeme pokládat za hlavní řeč tam, kde žijí převážně Němci. Ovšem z výčtu zemí, které jsme probrali v minulé hodině, vidíte, že v našem císařství žijí lidé z jazykově rozmanitých zemí. A teď to nejdůležitější: monarchie nemá stanovený úřední jazyk. I na obecních a městských radách si mohou radní svobodně zvolit jednací jazyk podle toho, kdo jak mluví a rozumí. Čili: v českých obcích se jedná česky, v německých německy, v Haliči třeba ukrajinsky nebo polsky. A tak dále. Je to jednoduché a správné. To znamená, že i na úřadech v zemi, ve které žijete, s vámi úředník musí jednat a mluvit tak, abyste si rozuměli, tedy v češtině. V Haliči v polštině, ale protože tam žije i mnoho Ukrajinců a Židů, tak i v ukrajinštině, hebrejštině nebo v jidiš. To je taková další židovská řeč. V Rakouském přímoří je to italština, a pak tady máme srbochorvatštinu, maďarštinu a jazyky, kterými se mluví ve východní části Uherska.“

František zvedl ruku. „Prosím, Zíko?“ dal mu slovo učitel.

„Pane řídící, a když se naučím německy, nemusím se už učit všechny ty jazyky a německy se domluvím všude?“

„S prostými lidmi to bude složitější, ti německy umět nemusí, ale na úřadech vždy najdeš úředníka, který němčinu ovládat bude. Takže naučit se německy není nutné, ale je to velmi prospěšné. Ostatně na většině středních a vysokých škol se vyučuje v německém jazyce.“ A tak si František ještě v ten den odnášel ze školní knihovny i česko-německý slovník.

Malý ekonom

„Franto, už zase?!“ křikl na tehdy už skoro patnáctiletého Františka jeho otec, který přišel zkontrolovat, jak velkou část

pole syn stačil od zahájení orby zorat. Chlapec se ohlédl po otci a rychle schoval do záhradní sešitek s německými slovíčky. Už jich uměl dost, protože cestou do školy a ze školy zase domů, což bylo z Dobré Vody do Kamene a zpátky dohromady šest kilometrů, se od páté třídy učil vytrvale každý den čtyři nová slovíčka. Ve chvíli, kdy uslyšel otcův hlas, stál u pluhu, do kterého byl zapřažen pár volů. Učil se německy i při takové práci, jako bylo orání. Věděl, že bez perfektní znalosti němčiny svého snu, studií v Rakousku, nedosáhne. Pro starého Zíku však čtení při práci nebylo ničím jiným než lenošením a ztrátou času.

„Ukaž,“ natáhl otec ruku po malé knížce vykukující chlapci zpod haleny. „Kdes to vzal?“

„Půjčil mi to pan řídící ze školní knihovny.“

„Zase ten pan řídící! Už jsem ho prosil, aby ti žádné knížky nepůjčoval, že jejich čtením jen marníš čas. Vidím, že všechny moje prosby jsou marné.“

„Nezlobte se, tatínku, já vám nechci odmítnout. A nemarním čas, to právě ne. Když vyorám celou jednu brázdou, potřebuju si chvilku vydechnout. Abych ten čas využil, učím se německá slovíčka. To přece není žádné mrhání časem,“ bránil se František.

Byl jiný než chlapci v jeho věku. Nebavila ho klukovská dovádění na návsi ani obvyklé hry na vojáky, na četníky a zloděje a tak dále. Raději si nosil domů knížky, vypůjčené ze školní knihovny. Byl mnohem zvědavější než jeho spolužáci. Ti se učili jen proto, aby je doma rodiče nepeskovali za špatné známky. František ne. Prahla po každé nové informaci. Měl dobrou paměť a byl ve škole velmi pozorný při každém učitelově výkladu učiva. Proto se doma ani moc učit nemusel a domácí úkoly měl většinou vypracované velice rychle. Ve svých dvanácti letech už věděl, že chce být studovaným člověkem. Ze všech čtyř ročních období se pak nejvíce těšil na jaro. I to však v jeho mysli mělo jen jeden jediný důvod.